

В.В. Бабіна, Донецький інститут міського господарства Державної академії житлово-комунального господарства

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
СПРЯМОВАНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ У
МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ СФЕРИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА**

Бабіна В.В.

Дослідження щодо виявлення професійної спрямованості та результати її формування у майбутніх економістів сфери житлово-комунального господарства

Розглянуто деякі аспекти при дослідженні та експериментальній перевірці формування професійної спрямованості майбутніх економістів сфери житлово-комунального господарства у процесі навчання у вищих навчальних закладах та визначено педагогічні умови, що сприяють її реалізації.

Ключові слова: формування професійної спрямованості, майбутні економісти, сфера житлово-комунального господарства.

Бабина В.В.

Исследования по выявлению профессиональной направленности и результаты ее формирования у будущих экономистов сферы жилищно-коммунального хозяйства

Рассмотрены некоторые аспекты при исследовании и экспериментальной проверке формирования профессиональной направленности будущих экономистов сферы жилищно-коммунального хозяйства в процессе обучения в высших учебных заведениях и определены педагогические условия, способствующие ее реализации.

Ключевые слова: формирование профессиональной направленности, будущие экономисты, сфера жилищно-коммунального хозяйства.

Актуальність. Професійне навчання у вищій школі для майбутнього фахівця починається під час формування професійної компетентності та засвоєння особливостей професійно-творчої діяльності. Професійна спрямованість характеризує готовність особистості до професії, що обирається.

Вона визначається загальним позитивним ставленням до праці, достатнім рівнем навчальної підготовки, інформованістю про професії, знанням шляхів їх здобуття.

Аналіз сучасних досліджень Проблема професійної спрямованості майбутніх фахівців є однією із самих актуальних і багатопланових проблем у процесі навчання. У вітчизняній і зарубіжній педагогіці й психології склалося кілька підходів до професійної спрямованості, а саме на теорії діяльного підходу (Л. С. Виготський, П. Я. Гальперин, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн), теорії мотиваційного підходу (С. Л. Рубінштейн, П. С. Стрюк), теорії компетентнісного підходу (С. Бондар) та теорії індивідуально-творчого маршруту (Л. Овсянкіна).

Серед провідних факторів, що сприяють формуванню професійної спрямованості, необхідно, насамперед, виділити зміст та організацію навчального процесу, виходячи з того, що він має значні виховні можливості (Л. М. Архангельський, І. П. Мазурова, І. Ф. Надольний).

Метою статті є дослідження та експериментальна перевірка формування професійної спрямованості майбутніх економістів сфери житлово-комунального господарства.

Основна частина. Сучасність наповнена інформаційністю, креативністю та ситуативністю пізнавального процесу, що породжує безліч переживань особистісного змісту відносно щодо предмету навчання.

Саме сьогодні, перед системою освіти встає принципово нове завдання – пошук умов для формування професійної позиції фахівця, здатного з мінливих обставин знайти свою життєву і професійну траєкторію, подолати принципову фрагментарність знання, знайти власну інтелектуальну і етичну цілісність і самобутність.

Отже, оцінка рівня сформованості професійної спрямованості майбутніх економістів сфери житлово-комунального господарства (ЖКГ) проводилась завдяки дослідженню мотиваційного компоненту, що передбачало визначення

наявності у студентів провідних ціннісних мотивів вступу до ВНЗ, інтересу до обраної професії та оцінки майбутньої самореалізації у професійній діяльності.

За результатами аналізу анкетування потрібно зазначити, що серед відповідей студентів питому вагу складають такі, що показують байдуже ставлення студентів до обраної професії, вибір її під впливом батьків або друзів (20 %). Тільки 13,2 % студентів на початковому етапі експерименту свідомо зробили вибір професії та наполегливо готувалися до вступу у ВНЗ.

Зазначені мотиви вступу свідчать, що більшість студентів хоча й усвідомлюють соціальне значення професії економіста галузі ЖКГ, але бачать в ній тільки деякі особливості професії (можливість кар'єрного зросту, мода та престиж) чи її зовнішні несуттєві атрибути (бачення можливості у майбутньому спілкуватися з керівниками підприємств народного господарства й органів влади, брати участь у переговорах, їздити у відрядження).

Дослідження професійних планів і можливостей майбутньої самореалізації студентів перших курсів галузі знань «Економіка та підприємництво» дозволило встановити, що основними серед мотивів вибору професії є такі: бажання стати приватним підприємцем, керівником великого колективу, працівником банку; робітником, що буде отримувати високу заробітну плату.

Результати дослідження свідчать, що для значної кількості студентів вищевказаного напрямку старших курсів одним з основних мотивів навчальної діяльності є прагнення оправдати довіру та надії батьків (35 %). Позитивним аспектом є визначення у 30% опитуваних як мотиву оволодіння знанням – вимогливості до себе. Нажаль, тільки 22 % студентів розуміють значущість навчання для майбутньої діяльності та необхідність оволодіння ними. Якщо у попередньому дослідженні було встановлено, що одним з провідних мотивів вибору професії є пізнавальний, то результати даного дослідження свідчать, що пізнавальні інтереси студентів ще не стикуються з майбутньою професійною діяльністю і підтверджують попередні висновки про низький рівень сформованості у більшості студентів професійної спрямованості.

У працях Е. Х. Башкаєвої [1, с. 12], Н.В. Кузьминої [4, с. 28] у студентів виділено три рівні професійної спрямованості (адаптовано для майбутніх економістів). Виходячи з розроблених рівнів сформованості професійної спрямованості майбутніх економістів сфери та результатів нашого дослідження, стає можливим виділити такі типи студентів:

I тип – студенти з позитивною професійною спрямованістю на економічну діяльність, що передбачає зв'язок між домінуючими мотивами зі змістом професійної діяльності – 35 % (свідомо обирали професію, розуміють її зміст та соціальну значущість, мають професійні інтереси);

II тип – студенти, для яких прийнятний компроміс між негативним ставленням до професії у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі та перспективою подальшого працевлаштування в економічній галузі – 40 % (приваблені тільки деяким її проявленням, не мають повної інформації щодо її змісту та чітких професійних планів);

III тип – студенти з негативним ставленням до професії економіста – 25 % (усвідомлюють тільки необхідність для майбутньої професійної діяльності наявності вищої освіти, обирали професію під впливом батьків чи престижності професії економіста в суспільстві).

Результати дослідження свідчать, що 65 % студентів економічних спеціальностей не мають достатнього уявлення про зміст професії, що, безумовно, відбивається на якості їх навчання. Саме ці студенти потребують особливої уваги викладачів та застосування активних методів навчання, що дозволить виявити професійні інтереси та схильності, сформувані позитивне ставлення до професії та інтерес до навчальної діяльності.

Перед проведенням формувального етапу в експериментальній роботі взяли участь викладачі, які активно допомагали у коригуванні змісту навчального матеріалу, підборі та розробці відповідних завдань з кожної дисципліни; які у своїй роботі постійно підвищують рівень знань в сфері економіки та галузі ЖКГ, оволодівають сучасними педагогічними технологіями, користуються повагою як серед викладачів, так і студентів.

Дані викладачі стали учасниками спеціально розроблених для них серій навчально-консультативних занять. Метою яких стало окреслення теоретичних основ професійної спрямованості, сутності процесу формування її у студентів економічних спеціальностей, необхідності дотримування визначених принципів методологічних підходів, що мають сприяти підвищенню ефективності формування професійної спрямованості у студентів, системи формування навчального матеріалу, особливостей використання визначених методів навчання, застосування завдань проблемного та творчого характеру та інших елементів обраних нами педагогічних умов, що забезпечили ефективне формування професійної спрямованості майбутніх економістів сфери ЖКГ, а саме:

- забезпечення взаємозв'язку навчального матеріалу економічних дисциплін зі змістом господарської діяльності підприємств ЖКГ при набутті студентами знань, умінь та навичок вирішення організаційно-управлінських та фінансово-господарських завдань;
- надання спрямованості економічної освіти на формування в студентів мотивів до оволодіння професійно значущими знаннями та вміннями;
- наближення процесу підготовки студентів до практичної діяльності економіста сучасного підприємства ЖКГ.

Для проведення наступного етапу експерименту були задіяні дві групи студентів економічних спеціальностей: одна – експериментальна, друга – контрольна. Викладання економічних дисциплін у контрольній групі йшло за традиційною методикою. Студенти експериментальної групи навчалися за методикою, яка спрямована на реалізацію визначеного комплексу педагогічних умов і сприяє підвищенню ефективності навчання та формуванню професійної спрямованості майбутнього економіста сфери ЖКГ.

Необхідність доказу висунутих у дослідженні наукових припущень поставила завдання визначення рівнів і показників результативності формування у студентів професійної спрямованості. Для цього були розроблені критерії професійної спрямованості та відповідні рівні її сформованості у

майбутніх економістів сфери ЖКГ за змістовим, мотиваційним та функціонально-діяльнісним компонентами.

Визначення більшості з даних показників провели за адаптованою до нашого дослідження методикою, що відображена у працях М. Грабаря [2, с. 37] та В. Полонського [2, с. 25].

Даний коефіцієнт визначався на підставі самооцінок студентів, отриманих у результаті їх тестування за методикою Т. Ільїної «Мотивація навчання у ВНЗ» [3, с. 328].

Отже, оцінку мотивації майбутніх економістів провели стосовно трьох рівнів сформованості мотиваційно-елементного компоненту професійної спрямованості особистості. На підставі розробленої Т. Ільїною методики оцінки рівнів сформованості, змогли надати мотивації студентів кількісну оцінку через бали та індекси (табл. 1).

Таблиця 1

Шкала оцінки рівнів сформованості мотиваційно-елементного компоненту професійної спрямованості майбутніх економістів сфери ЖКГ у балах та індексах

№ п/п	Рівень	Шкала оцінки рівнів	
		в балах	в індексах
1	Низький	$0 < K < 4,0$	$0 < I < \frac{1}{3}$
2	Середній	$4,0 < K < 8,0$	$\frac{1}{3} < I < \frac{1}{6}$
3	Високий	$8,0 < K < 12,0$	$\frac{1}{6} < I < 1$

Використання такого складу коефіцієнтів ефективності обумовлено бажанням відстежити вплив визначених педагогічних умов на кожний компонент професійної спрямованості особистості та її формування в цілому. Уважаємо, що вибір даного складу критеріїв та їх показників дозволив, з одного боку, прослідкувати вплив педагогічних умов на всі компоненти професійної

спрямованості, з другого боку, підвищив доказовість висновків експериментальної роботи.

На основі зіставлення отриманих у проведеному педагогічному експерименті результатів, їх кількісного та якісного аналізу виявлено, що комплексна реалізація педагогічних умов привела до суттєвих статистично-значущих змін у рівні сформованості кожного складника професійної спрямованості. Найбільшу кількість студентів з високим рівнем сформованості професійної спрямованості зафіксовано у експериментальних групах, де за умовами експерименту було реалізовано всі три педагогічні умови. Дослідження підтвердило ефективність розробленої методики, побудованої на системному, діяльнісному, особистісно орієнтованому і професійно орієнтованому підходах, оновленні змісту навчального матеріалу через надання йому професійної спрямованості, розширення системи практичних завдань та наближення їх до реальної господарської практики, впровадження курсу факультативних занять «Муніципальна економічна політика».

На різних етапах професійного становлення особистості реалізуються відповідні педагогічні умови формування професійної спрямованості та шляхи їх забезпечення. Педагогічні умови формування професійної спрямованості майбутніх економістів сфери ЖКГ повинні бути реалізовані завдяки застосуванню методів активізації навчання, професійної спрямованості змісту навчання; запровадженню продуктивних форм самостійної роботи студентів; забезпеченню позитивних взаємин «викладач-студент», «студент-студент»; використанню сучасних інформаційних технологій для діагностики показників професійної спрямованості; формуванню внутрішніх підстав для загальної спрямованості особистості; наявності професійно значущої мотивації; наявності нахилів до професії; інтерес та позитивне ставлення до майбутньої професії; наявності ціннісних орієнтацій, які співпадають з обраною професією; сформованості професійних намірів; самооцінці професійних здібностей; також формуванню професійних здібностей: професійний досвід, професійні знання, уміння, навички; особливостям психічних процесів.

Отже, доведено вплив визначених у дослідженні педагогічних умов на компоненти професійної спрямованості, а саме: реалізація забезпечення взаємозв'язку навчального матеріалу економічних дисциплін зі змістом господарської діяльності підприємств ЖКГ при набутті студентами компетентності щодо вирішення організаційно-управлінських та фінансово-господарських завдань переважно впливає на змістовий компонент професійної спрямованості; надання спрямованості економічної освіти на формування в студентів мотивів до оволодіння професійно значущими знаннями та вміннями – на функціонально-діяльнісний, а наближення процесу підготовки студентів до практичної діяльності економіста сучасного підприємства ЖКГ – на мотиваційний компонент. Формувальний етап педагогічного експерименту дозволив дійти висновку, що лише за умови реалізації сукупності педагогічних умов можна забезпечити в період навчання в ВНЗ ефективність формування професійної спрямованості майбутніх економістів сфери ЖКГ.

Висновки. Так, за результатами прикінцевого етапу експерименту, 79 % студентів виявили думку, що їхній вибір професії був не випадковий, тобто вони реально уявляють проблеми сфери ЖКГ, пропонуючи свої рішення щодо розвитку та реорганізації галузі. Результати дослідно-експериментальної роботи щодо формування професійної спрямованості майбутніх економістів сфери ЖКГ доводять ефективність застосування методів і форм, які задають предметний та соціальний контекст майбутньої професійної діяльності.

Література

1. Башкаева Э. Х. Формирование профессионально значимых качеств будущего инженера в процессе учебной деятельности: автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального обучения» / Э. Х. Башкаева. – Ставрополь, 2002. – 22 с.

2. Грабарь М. И. Планирование методических экспериментов и математическая обработка результатов: Автореф. дис. д-ра пед. наук. – М., 1989. – 40 с.

3. Ильина Т. И. Мотивация и мотивы. – СПб : Питер, 2000. – 512 с.

4. Кузьмина Н. В. Методы исследования педагогической деятельности. – Л. : ЛГУ, 1970. – 114 с.

5. Полонский В.М. Критерии и методы оценки качества научно-педагогических исследований: Автореф. д-ра. пед. наук. – М.: МОГЛИ, 1989 – 42 с.

Babina V.V.

Researches in detection of the professional direction and results of its formation at the future economists of the housing and communal services

Some aspects while research and experimental control of formation of the professional direction of future economists of the housing and communal services during studying at higher educational establishments are considered. The pedagogical terms which promote its realization are defined.

Key words: formation of the professional direction, future economists, housing and communal services.

Відомості про автора

Бабіна Віолетта Вікторівна – декан обліково-економічного факультету Донецького інституту міського господарства Державної академії житлово-комунального господарства

Стаття надійшла до редакції 11.09.2012 р.

Прийнята до друку 28.09.2012 р.